

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТВАРИННИЦТВА В КАРПАТСЬКОМУ МАКРОРЕГІОНІ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра фінансів,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: 0342596176

Анотація. Розглянуто природні та соціально-економічні чинники розвитку тваринництва в макрорегіоні. Проаналізовано динаміку та причини скорочення поголів'я великої рогатої худоби, корів та овець. Досліджено переваги ведення екологічного тваринництва м'ясного та молочного напрямів спеціалізації. Запропоновано два напрями розвитку молочного та м'ясного типів спеціалізації.

Ключові слова: екологічне тваринництво, екологічне землеробство, макрорегіон, екологічно чисті землі, велика рогата худоба.

Annotation. Natural, social and economic factors of the animal husbandry development in macroregion are considered. The dynamics and the reasons for the reduction of cattle and sheep livestock are analyzed. The benefits of ecological dairy and meat animal husbandry are investigated. Two development directions of dairy and meat types of specialization are proposed.

Key words: ecological animal husbandry, ecological agriculture, macroregion, ecologically clean land, cattle.

Вступ. Світові тенденції в сільському господарстві, які базуються на принципах сталого агроекологічного розвитку, набувають усе більшої популярності в багатьох країнах світу, у тому числі й в Україні. Світова спільнота уважно слідкує за “діоксидним скандалом” у Німеччині, у результаті якого кількість прихильників екологічно чистих технологій у землеробстві й тваринництві невпинно зростатиме. Екологічне землеробство повинно базуватися, у першу чергу, на комплексному веденні сільсько-господарського виробництва з пріоритетним розвитком тваринницької галузі. Важливість розвитку тваринництва на екологічних засадах зумовлена зростаючим попитом на продукти харчування тваринного походження, які б відповідали міжнародним екологічним стандартам, насамперед, це стосується продуктів дитячого харчування.

Проблемам екологізації сільськогосподарського виробництва, сталого розвитку сільських територій на засадах регіонального природокористування та екологічно безпечного агропромислового виробництва присвячені праці М.Й. Маліка, М.А. Хвесика, В.В. Скакальського, О.Ф. Балацького, В.Я. Месель-Веселяка, Є.М. Милованова, В.М. Трегобчука, А.М. Третяка, П.Т. Саблука, О.О. Созінова, В.О. Шлапака та ін.

Значна увага в дослідженнях науковців приділяється проблемам органічного землеробства та сертифікації органічної продукції, становленню ринку органічної продукції в Україні.

Розглядаючи стратегічні напрями біологізації землеробства України, зокрема, у кормовиробництві, О.В. Ходаківська зазначає, що “...важливим напрямом біологізації землеробства у кормовиробництві є посіви багаторічних й однорічних трав, бобових культур, а також малопоширених і нетрадиційних культур (інтродуцентів)” [1, с.13].

У той самий час проблеми розвитку екологічного тваринництва, яке повинно розглядатися як нерозривна складова екологізації сільськогосподарського виробництва, досліджені недостатньо. Без розвитку екологічного тваринництва неможливо реалі-

зувати концепцію сталого агроекологічного розвитку як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні. Особливо актуальним залишається методологічний підхід до розробки та впровадження програм екологічного тваринництва, виходячи з регіональних особливостей і системної кризи в сільському господарстві, низької ефективності тваринницької галузі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження організаційно-економічних проблем розвитку екологічного тваринництва в Карпатському макрорегіоні.

Результати. Вагомий вплив на розвиток і стабільне функціонування економіки має тваринницька галузь, яка є переважаючою в сільському господарстві Карпатського макрорегіону.

Збільшення обсягів власного виробництва продукції тваринництва є безальтернативним гарантуванням продовольчої безпеки регіону. Це зумовлено такими природними й соціально-економічними чинниками:

- наявністю виробничої та племінної бази тваринництва й кормовиробництва;
- природною родючістю ґрунтів, значними площами луків і природних пасовищ;
- достатньою кількістю переробних підприємств;
- усталеними традиціями населення макрорегіону щодо виробництва та споживання якісної натуральної тваринницької продукції;
- благополучним станом території макрорегіону стосовно наявності гострих інфекційних хвороб сільськогосподарських тварин;
- резервами робочої сили на селі, особливо в гірських поселеннях, наявності висококваліфікованих спеціалістів галузі;
- наявністю екологічно чистих земель і пасовищ, які відповідають статусу спеціальної сировинної зони;
- спеціалізацією гірських районів Карпатського макрорегіону на розвитку тваринництва, зокрема вівчарства.

Зростання обсягів виробництва тваринницької продукції можна досягнути шляхом інтенсифікації тваринницької галузі та концентрації виробництва на потужних відгодівельних комплексах із застосуванням гормонів росту, ветеринарних препаратів на основі антибіотиків, використанням кормових добавок з метою одержання максимального прибутку, нехтуючи при цьому фізіологічними й психологічними потребами тварин та якістю одержаної продукції.

Досвід роботи тваринницьких ферм і комплексів показує, що інтенсифікація тваринництва часто не супроводжується покращенням гігієнічних і ветеринарно-санітарних умов у тваринницьких приміщеннях, справляє негативний вплив на здоров'я тварин, інтенсивно забруднюється навколишнє середовище. Велика концентрація тварин на обмежених площах, незбалансоване годування (тварина обмежена у виборі елементів харчування, які їй потрібні в даний момент), а також дія різноманітних несприятливих факторів знижують їх природну резистентність, що підвищує ризики захворюваності тварин. Концентрація великої кількості тварин вимагає застосування профілактичних ветеринарних препаратів хімічного походження, впливає на собівартість і, зрештою, погіршує якість продукції.

Якість тваринницької продукції, отриманої на тваринницькому комплексі, щодо вмісту мікроелементів та інших корисних для людського організму складових у 3–6 разів нижча в порівнянні з продукцією, одержаною від домашніх тварин, і в 5–12 разів від диких тварин.

При інтенсифікації розвитку тваринництва та стійловому утриманні спостерігається порушення відтворювальних функцій у корів, що вимагає використання різного роду стимуляторів, гормонів, які частково разом з продукцією переносяться в людський організм і негативно на нього впливають. Промислова технологія виробництва м'яса й

молока при високій концентрації поголів'я має ряд суттєвих недолків, зокрема, не забезпечується повноцінне й збалансоване харчування тварин і доводиться вибраковувати значну кількість поголів'я через хвороби, яловість і травми.

Утримання корів великими групами при застосуванні промислових технологій суперечить їх природі та є джерелом постійних стресів і хвороб. Необхідно зрозуміти, що гонитва за прибутками й нехтування природними психологічними та фізіологічними потребами тварин, характерними моделями поведінки призводить до економічних утрат і зниження корисних для людини характеристик тваринницької продукції.

Передумовами розвитку екологічного тваринництва є зростання попиту на екологічно чисті продукти харчування тваринного походження на фоні скорочення чисельності великої рогатої худоби (далі – ВРХ), особливо в сільгосппідприємствах, і деградація інфраструктури тваринницької галузі, руйнування ферм та кормоцехів, інших споруд.

За період 1990–2010 рр. чисельність ВРХ у макрорегіоні скоротилася на 65%, більш повільнішими темпами відбувалося скорочення чисельності корів – 48%. Найвищі темпи скорочення чисельності ВРХ і корів помічено протягом 1995–2010 рр. (табл. 1). Упродовж розглянутого періоду найвищі темпи скорочення ВРХ спостерігаються в Чернівецькій області, а стосовно чисельності корів – у Львівській (табл. 1).

Таблиця 1

Чисельність поголів'я великої рогатої худоби та корів у Карпатському макрорегіоні,
тис. голів

Роки Область	1995		2005		2010		2010 у% до 1995	
	ВРХ	у т. ч. корови	ВРХ	у т. ч. корови	ВРХ	у т. ч. корови	ВРХ	у т. ч. корови
Закарпатська	241,2	141,5	171,0	124,9	147,8	104,0	61,3	73,5
Івано-Франківська	437,4	231,4	258,8	164,3	199,9	125,1	45,7	54,1
Львівська	771,1	390,6	362,7	235,6	383,7	171,7	49,8	44,0
Чернівецька	361,7	144,8	159,4	99,6	135,8	74,1	37,5	51,2
Усього по макрорегіону	1811,4	908,3	951,9	624,4	867,2	474,9	47,9	52,3

*Розраховано за даними [2].

На Львівщині за 9 місяців 2010 року чисельність поголів'я ВРХ скоротилося на 1,9 тис. голів, або 6,7%, корів – 0,7 тис. голів, або 6,4% [3]. Рівень механізації виробничих процесів при утриманні ВРХ і молочного стада з кожним роком знижується. У сільгосппідприємствах Івано-Франківщини, де утримується лише 10 тис. голів ВРХ, із них 3,8 тис. – корови, рівень механізації не відповідає сучасним вимогам. Обладнання, яке використовується на тваринницьких фермах, зношене, а коштів для реконструкції ферм і встановлення сучасного технологічного обладнання в сільгосппідприємств немає. Починаючи з 1996 року, в області не введено в дію жодного тваринницького приміщення для ВРХ, не побудовано жодного сіносховища, силосних і сінажних споруд [4, с.64].

У гірській місцевості макрорегіону є сприятливі умови для розвитку вівчарства й тваринництва на екологічних засадах. Важливою передумовою є давні традиції розвитку вівчарства та наявність достатньої кількості природних пасовищ (полонин), які відповідають статусу спеціальної сировинної зони й не потребують перехідного періоду для визнання їх екологічно чистими. Аналізуючи сучасний стан розвитку вівчарства, слід відмітити, що кризові явища зумовили скорочення поголів'я та обсягів виробленої продукції (табл. 2).

Чисельність поголів'я овець і кіз у Карпатському макрорегіоні, тис. голів

Роки Область	1990	1995	2005	2010	2010 у% до 1990
Закарпатська	269,4	163,3	116,5	136,3	50,6
Івано- Франківська	69,1	49,5	30,0	24,6	35,6
Львівська	64	42,3	23,5	22,5	35,2
Чернівецька	148,8	102,8	48,8	54,4	36,6
Усього по макрорегіону	551,3	357,9	218,3	237,8	43,1

*Розраховано за даними [2].

Найвищі темпи скорочення поголів'я за період 1990–2010 рр. спостерігалися у Львівській та Івано-Франківській областях, а починаючи з 1995 року, чисельність поголів'я овець і кіз у макрорегіоні сумарно була меншою, ніж в одній Закарпатській області в 1990 році (табл. 2).

Така ситуація є наслідком низької рентабельності, а в переважній більшості збитковості виробництва всіх видів тваринницької продукції, яка складається внаслідок диспаритету цін між сільськогосподарською і промисловою продукцією, енергоносіями та пально-мастильними матеріалами. Низькі закупівельні ціни на молоко та диктат закупівельних цін з боку переробників зумовлюють низькі доходи виробників.

Через утрату економічної зацікавленості у веденні м'ясного та молочного тваринництва практично згорнута галузь кормовиробництва, що, у свою чергу, призводить до вирощування монокультур і порушення сівозміни. Крім цього, скорочуються посіви бобових культур і зменшується величина внесених органічних добрив, що призводить до зниження родючості ґрунту, прискорення ерозійних процесів унаслідок вирощування просяпних культур і розорювання схилів з нахилом більше 7 градусів.

Перевагами розвитку екологічного тваринництва м'ясного та молочного напрямів є:

1. Збереження біорізноманіття в районах, які межують з природними національними парками.
2. Сприяння утворенню екологічно стійких агроландшафтів.
3. Зупинення ерозійних процесів шляхом залуження еродованих земель і переведення малопродуктивних сільськогосподарських земель під культурні пасовища.
4. Комплексне ведення сільгоспвиробництва дозволяє одержати екологічно чисту тваринницьку й рослинницьку продукцію.
5. Підвищення родючості ґрунту відбуватиметься за рахунок внесення органіки, посіву бобових культур, використання сидератів.
6. Зростання зайнятості сільського населення в трудомісткому тваринництві.
7. Ефективне використання земельних ресурсів, виходячи з їх кадастрової оцінки та бонітету.
8. Розвиток кооперації гірських і рівнинних районів макрорегіону в забезпеченні кормами, здійсненні переробки та реалізації готової продукції.

При переході або запровадженні екологічних технологій утримання ВРХ і молочного стада необхідно здійснити моніторинг сільськогосподарських угідь на предмет їх відповідності умовам спеціальної сировинної зони. Виходячи з площі сільськогосподарських земель, що відповідають статусу спеціальної сировинної зони, можна визначити нормативну чисельність тварин.

Результати наукових дослідів і практика свідчать, що виробництво яловичини й молока може бути рентабельним за умови, коли в середньорічному раціоні годівлі тварин зелені корми займають понад 30%. Але нині пасовищні корми в річному раціоні поголів'я становлять лише 10–12%. Основна причина – мала частка лук і пасовищ у структурі сільськогосподарських угідь [5].

Аналізуючи потенційну систему годівлі молочного поголів'я, яка базується на екологічних принципах, необхідно мінімізувати витрати на корми, а також оптимізувати баланс виносу та надходження поживних речовин у ґрунті. Компонентами раціонів можуть слугувати кормові культури, які є характерними для Карпатського макрорегіону (зелена маса природних лук і пасовищ, зелена маса сіяних злаково-бобових, кукурудзи, а також зерно пшениці, ячменю, вівса, кукурудзи, гороху, бобів кормових, ріпаку, люпину). Їх культивуванню сприяють місцеві локальні ґрунтово-кліматичні умови, що дає можливість отримати оптимальні врожаї перерахованих кормів. При цьому необхідно наголосити, що пріоритет у виборі тих чи інших компонентів раціонів слід надавати рослинам і препаратам біологічного походження, які сприяють посиленню як симбіотичної, так і асоціативної азотфіксації атмосферного азоту. Це, насамперед, залежить від збільшення частки багаторічних бобових трав на пасовищах і сіножатях.

Пасовищний корм є найбільш збалансованим, повноцінним і дешевим. Собівартість 1 корм. од. його в 1,2–2 рази нижча, ніж скошеної зеленої маси багаторічних трав і в 10 разів – ніж кормових коренеплодів [6].

Уміле використання системи годівлі, виходячи з ґрунтово-кліматичних умов і зменшення собівартості годівлі, дозволить підвищити рівень рентабельності продукції при незначному підвищенні ціни порівняно з продукцією, одержаною за традиційними технологіями.

Упровадження в макрорегіоні екологічного тваринництва м'ясного та молочного типів спеціалізації повинно здійснюватись у двох напрямках:

- 1) виробництво екологічно чистої яловичини доцільно здійснювати в особистих селянських і невеликих фермерських господарствах;
- 2) виробництво екологічно чистого коров'ячого молока економічно вигідніше здійснювати в спеціалізованих господарствах.

Для вирощування ВРХ м'ясних порід в особистих селянських господарствах є всі передумови дотримання вимог стосовно екологічного тваринництва за винятком забезпечення таким господарствам достатньої кількості зернофуражу, вирощеного за органічною технологією. У сільській місцевості можна створити сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, який буде об'єднувати виробників екологічно чистої продукції і сприятиме сертифікації господарств, збуту продукції під захищеною торговою маркою з подальшим налагоджуванням переробки та створення власної торгівельної мережі.

Одержання екологічно чистого молока потребує значних фінансових ресурсів, у першу чергу, згідно зі стандартами ЄС, доїння корів повинно здійснюватися в молокопроводі з використанням спеціального обладнання. Мінімальна кількість корів на фермі для забезпечення її окупності має складати не менше 15–16 корів. Крім цього важливим є не тільки одержання молока, а й переробка його відповідно до вимог щодо екологічно чистих продуктів тваринного походження.

У гірських районах макрорегіону доцільно відродити вівчарство, але на якісно новій екологічній системі утримання, і створити замкнутий цикл від відгодівлі овець до одержання різноманітних продуктів харчування та виготовлення ліжників, дублянok.

Висновок. Карпатський макрорегіон має всі передумови для успішного впровадження екологічного тваринництва. Це дозволить підвищити рентабельність сільськогосподарського виробництва та його конкуренто-спроможність. Модель комплексного ведення сільсь-

когосподарського виробництва, яка базується на екологічному землеробстві й тваринництві, особливо важлива для збереження біорізноманіття, підвищення родючості ґрунтів і захисту їх від ерозії, забезпечить населення здоровими продуктами харчування. Саме екологізація сільгоспвиробництва дозволяє підвищити туристично-рекреаційний потенціал макрорегіону та сприятиме його соціально-економічному розвитку.

1. Ходаківська О. В. Напрями біологізації землеробства у кормовиробництві / О. В. Ходаківська // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С. 13–16.
2. Сільське господарство України : статистичний збірник. – К., 2010. – Інтернет-ресурс : www.ukrstat.gov.ua.
3. Прес-реліз головного управління статистики у Львівській області № 181. – Інтернет-ресурс : www.statlviv.ua.
4. Тваринництво Івано-Франківщини у 2009 році : статистичний збірник.
5. Дишлевий В. А. Екологічне кормовиробництво для прибуткового ведення тваринництва в ринкових умовах / В. А. Дишлевий, Г. В. Дишлева // Проблеми розвитку тваринництва : міжвід. темат. зб. наук. пр. УААН, Черкас. Ін-т агропром. вир-ва. – К. : Аграрна наука, 2000. – Вип. 2. – С. 15–20.
6. Макаренко П. С. Луківництво / П. С. Макаренко, Г. І. Демидась, О. М. Козяр. – К. : Нора-прінт, 2002. – 394 с.

Рецензенти:

Баланюк І.Ф. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і аудиту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Левандівський О.Т. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

УДК 332.01:330.83

ББК 65.013

Ткач О.В.

МОДЕЛІ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра менеджменту і маркетингу,
76052, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 82,
тел.: 0342596144

Анотація. У статті подані існуючі моделі, що описують валютно-фінансові кризові процеси. Автор звертає увагу на функціонування цих моделей у розвинутих країнах.

Ключові слова: грошова політика, темпи інфляції, фінансові й структурні кризи, падіння реального курсу національної валюти, канонічна модель.

Annotation. In the presented article the currency crisis process models have been discussed as a point of stabilization necessity. Author has paid an attention to functions models in developed countries.

Key words: currency policy, inflation speed, financial and structural crisis, national currency real exchange rate falling, canonical model.

Вступ. В економічній науці існує думка, що природа економічних, зокрема валютних, криз до кінця залишається не зрозумілою, що надає особливого значення змісту управління такими ризиками та зведення до мінімуму їхнього впливу на стан і характер власної економіки, мається на увазі економіки країни.

У зв'язку з вищевказаним, є необхідність проаналізувати існуючі моделі, що пояснюють зміст і характер перебігу валютних криз.